

PFAS – Vårt dricksvatten behöver skyddas

PFAS är ett samlingsnamn för skadliga kemikalier som fortsätter att spridas i våra dricksvattentäkter. Vi vet nu att PFAS utgör en hälsorisk redan vid mycket låga koncentrationer. Därför har Livsmedelsverket från årsskiftet infört nya dricksvattenföreskrifter med ett lägre gränsvärde för PFAS. De nya kraven ska nås senast den 1 januari 2026. Staten måste nu ta sitt ansvar och trygga vår dricksvattenförsörjning!

Kunskapen om var PFAS-föreningar finns och hur de sprids har ökat markant under de senaste åren. Vi vet att brandövningsplatser och flygplatser ofta ger betydande utsläpp av PFAS till vattenmiljöerna. Men trots att kunskapen finns har arbetet med sanering gått långsamt och de hälsofarliga kemikalierna fortsätter att spridas i våra vatten. Dricksvattenverk som använder grundvatten och vatten från Mälaren riskerar att överskrida det nya gränsvärdet för PFAS. Utan åtgärder vid föroreningskällorna måste mycket kostsam dricksvattenrening införas.

Stora utsläpp av PFAS kommer ofta från statligt ägd verksamhet. Principen om att förorenaren betalar innebär att det är **statens ansvar och skyldighet att åtgärda och sanera dessa områden.**

Mälarens vattenvårdsförbund vill på uppdrag av sina medlemmar lyfta behovet av åtgärder. Först och främst krävs att:

- Staten tar ansvar som verksamhetsutövare och stoppar spridningen av PFAS från kända statliga föroreningskällor.
- Staten avsätter tillräckliga medel till kommuner och andra aktörer för sanering av PFAS.
- Staten förenklar regelverket så att det går lättare och snabbare att sanera de områden där det är oklart vems ansvaret är.

Åtgärder för att minska spridningen av PFAS är dessutom nödvändiga för att uppfylla miljö kvalitetsnormerna enligt EU:s Ramdirektiv för vatten och för att nå miljömålen ”Giftfri miljö”, ”Levande sjöar och vattendrag” och ”Grundvatten av hög kvalitet”.

Mälaren – vår största dricksvattentäkt

Mälaren är Sveriges största dricksvattentäkt och försörjer 2,4 miljoner människor, främst i Stockholmsområdet, med dricksvatten. Utmaningarna för dricksvattenproduktionen är många men bland miljögifter utgör PFAS ett särskilt stort hot. Mätningar från Mälarens avrinningsområde visar att PFAS förekommer både i Mälarens vatten, sediment och fisk. PFAS-halten i fisk ligger mycket nära vattenförvaltningens gränsvärde på flera platser i sjön.

Enligt det nya dricksvattendirektivet ska dricksvattenproducenterna undersöka råvattnet och analysera riskerna för att negativ påverkan på vårt dricksvatten. Avvikelse från god vattenkvalitet ska rapporteras till EU-kommissionen. Samma princip gäller för vattenförvaltningen, som styrs av EU:s Ramdirektiv för vatten.

PFAS-halterna i Mälarens råvatten ligger idag nära, och på vissa ställen över, det nya gränsvärdet i dricksvatten. Det innebär att flera vattenverk runt Mälaren kommer att behöva förändra processen för att rena dricksvattnet från PFAS för att klara gränsvärdet. För att rena bort PFAS krävs avancerad reningsteknik eller nya reningssteg – något som många av dagens vattenverk saknar.

De högsta halterna av PFAS har hittats i Mälarens nordöstra delar. Enligt dricksvattenproducenternas riskanalys (Norrsvatten 2022) finns omkring 70 kända föroreningskällor med utsläpp av PFAS till Mälaren. Bland dessa finns tre mycket stora källor till PFAS, som påverkar Mälaren i särskilt stor utsträckning. Det är brandövningsplatserna vid Ärna, Arlanda och Tullinge. Dessa områden och verksamheter är statliga. Om de kända stora föroreningskällorna åtgärdas kan regionens största vattentäkter teoretiskt följa de kommande gränsvärdena för föroreningar från PFAS i dricksvattnet.

På sikt är det också nödvändigt att se till att PFAS-föroreningar inte tillförs miljön i någon form. Vi ser det som mycket positivt att regeringen nu driver frågan inom EU att fasa ut PFAS-kemikalier helt och hållet.

Kostnader och samhällsekonomi

Samhällets kostnader för effekterna av PFAS är en viktig fråga. PFAS kallas även för evighetskemikalier eftersom de inte bryts ner i naturen utan finns kvar i vattnets kretslopp. Dricksvattenproducenterna ser problem och stora samhällskostnader förknippat med att rena föroreningar av PFAS vid vattenverken, istället för att sanera vid källan till föroreningen.

Saneringskostnaderna vid föroreningskällorna kommer att bli betydande, men kostnaderna om ingenting görs kommer att bli mycket högre. Det är mycket positivt att regeringen har gjort en satsning på förorenad mark med fokus på PFAS, men det krävs ytterligare medel för att saneringar ska kunna genomföras i den utsträckning som är nödvändigt för att skydda vårt dricksvatten.

I en rapport från Nordiska ministerrådet (2019) beräknas befolkningens exponering för PFAS orsaka hälsorelaterade kostnader på 2,8–4,6 miljarder euro årligen i Norden. Att åtgärda förorenade platser skulle därför avlasta sjukvården. Det skulle även medföra stora kostnadsbesparingar vid vattenverken, möjliggöra mer fiskkonsumtion och förbättra tillståndet i miljön. Stora samhällsekonomiska vinster kan alltså göras om staten investerar i de åtgärder som krävs för att minska spridningen av PFAS.

Mervärde genom investeringar

PFAS-föroreningar är ett globalt problem. Investeringar i saneringsprojekt är en möjlighet för teknikutveckling som gynnar tillväxt och högteknologisk konkurrenskraft hos svenska konsulter och teknikleverantörer. Ett aktivt agerande från Sverige skulle kunna leda till innovationer och stärkt konkurrenskraft inom både näringslivet och akademien.

Mer information

Om nya dricksvattenföreskrifterna LIVSFS 2022:12

Från och med 1 januari 2023 införde Livsmedelsverket nya dricksvattenföreskrifter i Sverige. Föreskrifterna är baserade på Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/2184 om kvaliteten på dricksvatten och EFSA (European Food Safety Authority).

Livsmedelsverket har beslutat att från och med 1 januari 2026 gäller nya gränsvärden för summan av PFAS21 på 100 nanogram/liter och summan av PFAS4 på 4 nanogram/liter. Tills de nya gränsvärdena börjar gälla ska vattenverk i Sverige undersöka PFAS-halter om faroanalysen indikerar att det är nödvändigt, samt vid behov genomföra åtgärder för att dricksvattnet ska klara de nya gränsvärdenivåerna.

Om Mälarens vattenvårdsförbund

Mälarens vattenvårdsförbund är en ideell organisation som bedriver miljöövervakning i Mälaren. Förbundet är även ett forum för information om miljötillståndet i Mälaren och ett organ för samverkan kring vattenvårdande åtgärder i Mälaren. Våra 63 medlemmar utgörs av nationella myndigheter, samtliga kommuner och länsstyrelser runt Mälaren, dricksvattenproducenter, större företag, branschorganisationer och ideella organisationer runt Mälaren.
www.malaren.org

Källor:

Kemikalieinspektionens information om PFAS:

<https://www.kemi.se/kemiska-amnen-och-material/hogfluorerade-amnen---pfas>

Norrvatten: Rapport om PFAS i Mälaren,

https://www.norrvatten.se/globalassets/documents/2022-05-pfas_massbalans_malaren-gorvaln.pdf

Mälarens vattenvårdsförbund: Miljögifter i fisk från Vätern, Vättern och Mälaren 2021, <https://media.malaren.org/2023/06/Miljogifter-i-fisk-fran-Vanern-Vattern-och-Malaren-2021.pdf>

Nordiska rådet: Socioekonomisk analys av kostnader för miljö och hälsa kopplade till PFAS-exponering, <https://doi.org/10.6027/T2019-516>

För mer information kontakta oss på Mälarens vattenvårdsförbund!

Datum
2023-12-08

Västerås 2023-12-08

Solveig Nilsson
Ordförande
Mälarens vattenvårdsförbund

Ingrid Hägermark
Förbundschef
Mälarens vattenvårdsförbund

Kopia till:
Kemikalieinspektionen
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
Naturvårdsverket
Transportstyrelsen